

Az e-kutatás öt éves tapasztalatai Kalocsán

Korreferátum-vázlat a „Kinek szolgált és mit a levéltár?” c. konferenciára,
a „Problémafelvetés és útkeresés” műhelybeszélgetések sorozatában
Budapest Főváros Levéltára (BFL), 2016. április 21.
Dr. Lakatos Andor, Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL)

Tartalmak és szolgáltatások (e-kutatási lehetőségek Kalocsán)

- **Matricula-Historia-online:** főegyházmegyénk anyakönyvi- és helytörténeti (plébániai) kéziratos köteteinek digitalizált képanyaga az interneten (2011-től, mára kb. egymillió képpel)
- **KFL-online:** levéltárunk kutatását segítő digitális képállomány: protokollumok, iktatók, mutatók, jegyzőkönyvek, kiemelkedő forrásértékű levéltár-részek (2012-től, mára kb. 100 ezer képpel)
- **Kalocsa és szállásai anyakönyvi adatbázis:** a város és környéke katolikus és izraelita anyakönyvi bejegyzéseinek szöveges átírása, hozzá kapcsolt digitális képekkel, az Arcanum által létrehozott, külön honlapon (2013-tól, mára kb. 170 ezer rekordot tartalmaz)

Kinek szólnak, hogyan születtek az említett szolgáltatások?

- **Matricula-Historia-online:** születésében *abszolút elsőbbséget élvezett a családkutatói és helytörténeti érdeklődés*, a tömeges igényeknek igyekeztünk a képek tömegével megfelelni, egyszerű, tematikus, önmutatós könyvtárszerkezetben (települések/ forrástípusok/évek)
- **KFL-online:** születésében *a levéltáros gondolkodás dominált*, a cél szakszerűen és hatékonyan segíteni forrásaink kutatását, a tájékozódást, a képek a fondjegyzék szerkezetének megfelelően, *levéltári jelzeteket viselő mappákban* vannak elhelyezve
- **Kalocsa és szállásai anyakönyvi adatbázis:** még a 90-es években megkezdett, másfél évtizedes vállalkozás, *módszertani kísérlet az anyakönyvek „teljes feldolgozására”*. A végeredmény sokoldalúan használható, *a társadalomkutatások szempontjából is értékes, mégis inkább a családkutatók használják*, létrehozása rengeteg befektetett munkát feltételez.
- **Valamennyi szolgáltatásunk regisztrált e-kutatóinknak szól**, kétféle regisztrációt kezelünk, két honlapon: Matricula-Historia-online és KFL-online együtt (két hetes, negyed éves, egy éves, díjköteles, *archivum.asztrik.hu*), valamint a Kalocsai anyakönyvi adatbázis (éves, ingyenes, *kalocsa.asztrik.hu*)

Öt év tapasztalatai a számok tükrében (Matricula-Historia + KFL-online)

- **1.500 kutatói regisztráció, 60 ezer kutatási eset, (naponta átlagosan 30 kutatói belépés**, téli időszakban 40-50, nyáron 15-20), kutatási témák választása (települések a nyitólapon) több mint 200 ezer alkalommal (naponta több mint 110 esetben, ebből 4-5 érinti a KFL-online tartalmát)
- **A megtekintett képek (lapozások) száma összességében meghaladta a 10,1 milliót**, vagyis félévente átlagosan egymillió, naponta 5-6 ezer képet böngésztek e-kutatóink. (A téli hónapban a lapozások napi átlaga 7 ezer körül volt.) Egy-egy kutató átlagosan naponta 150-200 képfelvételelt használt.
- Hagyományos, régi kutatóforgalmunkkal összevetve: **kutatóink száma kb. 3-4-szeresére, a kutatási esetek száma több mint 50-szeresére nőtt**. Ez a forgalom hagyományos módon elképzelhetetlen, kezelhetetlen lett volna férőhelyek hiányában, ill. anyagmozgatási szempontból is (kb. ezer tonna).
- Kutatói statisztika további részletezése, e-kutatói nyilvántartásunk alapján:
átlagosan munkanaponként egy regisztráció érkezik, megoszlásuk: negyedéves 60% (5.000.- Ft), 15 napos 20% (2.500.- Ft), egy éves 20% (15.000.- Ft)
külföldi regisztrációk aránya jelentős: 25% (korábban kutatóink 2-3 %-a volt csak külföldi) regisztrációk életkorok szerint: 40 év alatti 28%, 40-60 közötti 45%, 60 feletti 27%
a 30-50 közötti korosztály kb. a kutatók fele (47%), 30 alatt csak 5%
teljesen átalakult a kutatók „korfája”, a keresők (munkaidőben dolgozók) döntő többségben vannak a nyugdíjas korosztállyal és a diákokkal szemben, holott a kutatószobában korábban inkább ők voltak jelen, a „hivatásos” kutatók (gyűjtemények, kutatóintézetek munkatársai stb.) mellett

E-kutatói szokások, tapasztalataink a számokon túl

- E-kutatóink általában az esti órákban, zárva tartási időben dolgoznak (a legintenzívebbek a hosszú téli esték) ez a hagyományos kutatószolgálathoz képest „fordított világ”
- A kutatói érdeklődés folyamatos, a regisztrációk száma éves összehasonlításban kiegyenlítettnek mondható (300), a kutatások intenzitása viszont finoman növekszik (10-13 ezer eset/év)
- Jelentős a visszatérő e-kutatók száma, a legtöbben többször is regisztrálnak, évek múlva is visszanéznek
- Szívesen visszajeleznek: nagyon sok hálás levelet, ill. javaslatot-kérést kapunk („tele a postaláda”)
- Anyagilag is támogatnak bennünket: a regisztrációs díjak kapcsán általános vélekedés, hogy „mindenki jól jár vele” (ez nem lehet akadály a kutatásoknak), sőt előfordul a regisztrációs díjak túlfizetése, és más önkéntes, egyéni felajánlások is történtek
- A tematikusan kezelhető-kereshető képállományokat szívesebben böngésszük, ugyanaz a tartalom sokkal jobban él a Matricula-Historia állományában elhelyezve, mint a KFL-online részeként

Gyorsan létrehozott, tömeges tartalom, egyszerű használat = „fapados” rendszer

- Nem az „öröklét jegyében” digitalizáltunk, hanem kétszemélyes levéltárként kutatói szolgáltatást üzemeltettünk. A cél a használható tartalom mielőbbi megjelenítése volt, szándékosan nem terveztünk sok éves projektet.
- Egyszerű, gyors, hatékony és lehetőleg olcsó megoldások választása volt jellemző eszközök és szoftverek tekintetében egyaránt (Nikon D90 fényképezők, jpg, Linux, Drupal, házilag írt programok, vásárolt és esztergált alkatrészekből saját kezűleg épített állványok stb.)
- Levéltári szempontból képzetlen segédmunkaerőt alkalmaztunk, elsősorban fotózásra, a digitális tartalom létrehozására (köz munkaprogram, egyéb kedvezményes foglalkoztatás, önkéntes segítők)
- Tartalom közlése kutatói szempontok alapján (tematikus, „önmutató” könyvtárszerkezetben, a képek metaadatok és adatbázis nélkül, pusztán az elhelyezésükkel kutathatóvá váltak).
- Az ellenőrzést, a hibák keresését is kutatóinkra bíztuk. Tapasztalataink szerint aktívan használják-böngésszik a tartalmat, és megbízhatóan jelzik a hibákat-hiányosságokat...
- Kis költségvetésből megvalósuló, de mégis jól tervezhető projekt, helyi összefogásra építve, a nagy pályázatokhoz képest kevesebb adminisztrációs teherrel (éves költség kb. 5-6 millió forint volt, fedezet 60% foglalkoztatói támogatás, 25% szolgáltatói díjbevitel, 15% egyéb szponzor, támogató).

Tézisek, problémafelvetés – helyi tapasztalataink alapján

- Egy döntően helyi erőforrásokra épülő, kis levéltárban elindított digitalizálási projekt is működőképes és fenntartható lehet (sőt esetünkben kifejezetten hatékonynak nevezhető pl. a költségráfordítás/létrehozott-publikált tartalom tekintetében: ez nálunk kb. 16 Ft/felvétel volt)
- Nem tekintjük végállomásnak „fapados” rendszerünket, csak a használhatóságot fontosabbnak ítéltük a feldolgozottságnál. Inkább készítsünk három év alatt alapszinten használható rendszert, mint hogy tíz éven át várakoztassuk kutatóinkat a jól feldolgozott tartalomra. 2-3 éves, belátható folyamatokkal-feladatokkal érdemes terveznünk, melyek természetesen egymásra épülhetnek.
- Egy internetes kutatói szolgáltatás képes a levéltár közönségét-forgalmát jelentős módon megváltoztatni, sokkal jelentősebb arányban tudnak megjelenni a külföldön élők, ill. az aktív, kereső korosztályok, ugyanakkor jelentős mértékben nőhet a kutatások gyakorisága-intenzitása
- Egy online szolgáltatás eredményeként a levéltár anyagi- és humán erőforrásokat is nyerhet, melyek hasznosíthatók a digitalizálási munka későbbi fázisaiban, ill. újabb munkák esetén (kutatói erőforrások „visszacsatolása”)
- Ne maradjon névtelen-személytelen az internetes levéltári kutatás! Eredeti forrásaink internetes használata esetében a levéltáraknak érdemes megkövetelniük a kutatói regisztrációt, ugyanazon az elven, ahogy az a levéltárban végzett kutatások esetében is történik. A felhasználók azonosítása a hozzáadott érték lehetősége, a kutatói kiegészítések-jelzések, a web2-es rendszerek működése szempontjából is fontos lehet. De valós kutatói statisztikák, reális igényfelmérések is csak így készíthetők. Közös jövőnk záloga a felelős partnerség: valós intézmények kapcsolata valós személyekkel.